

TŘI PLODNÉ CESTY VĚDECKÉ PRÁCE

LUDVÍK ŠTĚPÁN (BRNO)

Krystyna Kardyni-Pelikánová, emeritní profesorka dějin polské literatury Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, i když vyrostla a vystudovala v Polsku (v Lodži a Krakově), patří k předním polonistům v České republice; s manželem prof. PhDr. Jarmilem Pelikánem, CSc., jsou v současné době jedinými profesory polské literatury u nás.

Jak dosvědčuje autorčina bibliografie, její celoživotní dílo je nesmírně bohaté a vnitřně zajímavě strukturované. Během studia se soustředila na problematiku literární kritiky (diplomová magisterská práce *Zasadnicze idee polskiej krytyki literackiej 1822-1830*), další vědecká činnost se větví hned na několik souběžných cest. Především jsou to studie z oblasti slovanských literatur, hlavně polské a české, v jejichž rámci zkoumala také polsko-české literární vztahy. Druhým významným okruhem práce prof. Kardyni-Pelikánové jsou výzkumy žánrů a žánrových forem na příkladech polských a českých literárních děl. Komparatistický charakter má i třetí zájmová oblast brněnské profesorky: teoretické rozborů překladů polské literatury do českého jazyka.

Studie prof. Kardyni-Pelikánové z období do obhájení habilitační práce obřezají všechna tři směrování autorky (s akcentací její celoživotní lásky – období romantismu). Svědčí o tom studie např. o K. H. Máchovi, J. E. Purkyně, K. Světlé, P. Bezručovi, K. Čapkovi, V. Nezvalovi či J. Mahenovi na straně české a mj. o J. Kochanowském, A. Mickiewiczovi, J. Słowackém, C. K. Norwidovi, J. I. Kraszewském, H. Sienkiewiczovi, W. S. Reymontovi na straně polské, ale také obecnější pohledy (třeba studie *Moderní interpretace romantismu v souvislosti s národním a společenským děním ve slovanských zemích*, 1974). Vyvrcholením autorčina vědeckého snažení jsou monografie *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego* (1969), původně doktorská dizertace, a *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej* (1975), práce habilitační.

Už první knižní publikace K. Kardyni-Pelikánové **Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego** (1969) upozornila na řadu dosud neznámých otázek, např. na vztahy Poláků s moravskými tvůrci a osobnostmi, a zdůraznila proměny vztahu Čechů k polskému lednovému

povstání v roce 1863, samozřejmě v rovině politické, ale zejména v kulturní a literární (povstání se v mnoha ohledech stalo inspirací, jak nepřízní stíhaný národ dokáže vzdorovat osudu a jak romantičtí autoři dokázali svoje revoluční povstání zakódovat do své tvorby). Nově se autorce podařilo také interpretovat známá fakta, např. vzájemnou recepci literatury, která byla podmíněna proměnami v českém a polském kulturním kontextu, osobitě vyložila ohlas polské romantické literatury v českých zemích a v neposlední řadě přišla s nevšedním výkladem působení ideových a uměleckých hodnot v českém prostředí.

K této tematické oblasti, resp. k celému období polského romantismu a analogické době v literatuře české (s mnohými přesahy obecně slovanskými), se váže řada pozdějších dílčích studií brněnské profesorky. Stačí namátkou uvést práce jako „*Lilla Weneda*” *Słowackiego wobec mitu Słowianina o gołębim sercu* (1976), *Poznałem Krym Twój... Josef Svatopluk Machar wobec „Sonetów Krymskich” A. Mickiewicza* (1982), *K problematice ohlasu Máchova díla v Polsku* (1986), *Dwa spojrzenia na powstanie listopadowe w literaturze czeskiej* (1986), atd.

Druhá knižní práce Karel Havlíček Borovský v křegu literatury polskiej (1975) není pouze monografií velkého českého básníka a výrazné osobnosti českých národních dějin. K. Kardyni-Pelikánová totiž přišla s rozsáhlým komparatistickým zpracováním obecného vztahu polské a české literatury, právě na příkladu K. Havlíčka Borovského. Problematiku zpracovala z různých hledisek a pod zorným úhlem odlišných metodologických aspektů a dospěla k syntéze jednoho literárního jevu. Tím je Havlíčkova recepcie polské literatury (na rozdíl od jeho recepcie ruské literatury téměř neznámá) a opačně recepcie Havlíčkova díla v Polsku. Zajímavé je např. objevování genetických vztahů a genologických filiací: brněnská profesorka mj. ozřejmila Havlíčkův vztah k Mickiewiczově epigramatice a jeho názory na polskou fyziologickou črtu a romantické vypravěčství. V další části rozebrala z hlediska moderní translatoologie polské překlady Havlíčkovy skladby Křest svatého Vladimíra a rozdílnými interpretačními postoji překladatelů objasnila nejzávažnější amplifikační, inverzní, redukční a substituční rozdíly mezi originálem a polskými verzemi.

Jak z dosavadních poznámek vyplývá, oddělit parciální zájmy od celku díla prof. K. Kardyni-Pelikánové nelze; prolínají se, doplňují a navzájem na sebe navazují. Proto autorčiny výzkumy genologické a translatoologické šly vždy ruku v ruce s úsilím komparatistickým, jemuž většinou dominovaly vztahy literatury polské a české (příp. dalších slovanských literatur). Přesvědčit se o tom můžeme na translatoologických studiích jako *Poválečné polské překlady české poezie* (1976), „*Chłopi*” *Reymonta w czeskich przekładach* (1977), „*Treny*” *Jana Kochanowskiego w czeskich i słowackich przekładach*

(1981), *Polskie przekłady „Chrztu św. Włodzimierza Karola Havlička* (1984), *K otázce překládání textu se stylizací nářečního projevu* (1989), *Tłumaczenie „Wesela hrabiego Orgaza” R. Jaworskiego w świetle českých dějů do stworzenia prozy awangardowej* (1991), *O českých překladach „Pana Tadeusza”* (1993), ale dostatek dokladů pro toto tvrzení najdeme i v pracích genologicky zaměřených, např. *Baladická tvorba Petra Bezruče a polská sociální balada* (1978), *„Hospodská historka” jako gatunek i tworzywo literackie* (1983), *Wyznaczniki gatunkowe gawędy w „Pamiętnikach” Jana Chryzostoma Paska* (1985), *Hra na detektivku* (1988), *„Máj” K. H. Máchy wobec polskiej powieści poetyckiej* (1991), *Wykorzystanie narracji oralnej (gawęda, hospodská historka) w kształtowaniu nowoczesnej prozy w Polsce i w Czechach* (1991), *Ocalić podmiotowość. Paraepistolarne formy w polskiej i czeskiej prozie współczesnej (na przykładzie „Listów do Jerzego” M. Kuncewiczowej i „Huraganu listopadowego” B. Hrabala* (1996), *Baśń dramatyczna i fantastyczny dramat antytotalitarny w polskiej i czeskiej literaturze przelomu wieków i w okresie międzywojennym* (1999) nebo *Šafařík i Mickiewicz: oświeceniowa i romantyczna koncepcja dziejów literatur słowiańskich w świetle genologii* (1999). V této souvislosti je třeba připomenout práci profesorky Kardyni-Pelikánové na materiálech pro hesla specifických žánrů a žánrových forem české literatury, které otiskuje v mezinárodně uznávaném polském genologickém časopise *Zagadnienia Rodzajów Literackich* (viz bibliografii).

Výběrem nejtypičtějších parciálních studií ze tří naznačených cest literárněvědného bádání brněnské profesorky je třetí knižní publikace **Polsko-českie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład**, která na konkrétních příkladech mapuje tyto její základní oblasti polsko-českých literárněvědných zájmů: komparatistiku, fenomenologickou orientaci a translatologické koncepcce. V první části si z hlediska komparatistiky všímá na půdorysu děl J. Słowackého, K. H. Máchy, J. S. Machara, A. Mickiewicze a R. Jaworského otázek zejména vývojových i vztahových; podnětné jsou např. srovnání polské a české cesty k avantgardní próze, krymské tematiky a kontext Máchova díla v evropském romantismu. Druhá část sleduje genetickou a kompoziční úlohu některých žánrů (Máchovo pojetí románu ve verších, Čapková hra na detektivku) a osvětluje místo paraepistolárních forem v současné polské a české próze a také přitažlivost tzv. hospodské historky pro spontánní vypravěčství. Třetí část autorka zaměřila na translatologii – všímá si hodnot českého ekvivalentu Kochanowského *Trenů* a literárních aluzí a proverbialních výrazů v českých překladech *Pana Tadeáše* a vyslovuje se i k problematice stylizace nářečních projevů v překladatelské práci.

Samozřejmě, že zájmy profesorky K. Kardyni-Pelikánové na trojstranně projektovaném podloží jsou hlubší a variabilnější. Především se musím zmí-

nit o studiích koncipovaných k řešení širších otázek literárněvědného výzkumu (často v rámci slovanských literatur), např. *Utopie i antyutopie w literaturze czeskiej* (1975), „*Literatura a rewoluce*“ v *polské literární vědě* (1976), *Vesnický román v době kritického realismu* (1978), *Wolkrova poezie argumentem v polské diskusi o proletářské literatuře* (1980), *K problematice vývoje modernismu a avantgardy v literaturách západních a jižních Slovanů* (s J. Pelikánem, 1983), *Slovenský, polský a český literární kontext Mahenova Jánošíka* (1983), *Literatura czeska na przelomie stuleci* (1988/89), *Dwie koncepcje dziejów literatur słowiańskich: Śafařík – Mickiewicz* (1990), *Sto lat czeskiej krytyki literackiej* (1991), *Literaturoznawstwo polonistyczne w Czechach. Historia – stan obecny – zadania na przyszłość* (1997), *Zapelnianie „białych plam” w recepcji literatury polskiej w Czechach: Karol Wojtyła* (2000) aj.

Profesorka K. Kardyni-Pelikánová rovněž po celou svou aktivní vědeckou dráhu věnovala pozornost literatuře v regionech po obou stranách česko-polské hranice. Z těchto výzkumů vytěžila mj. studie *Gustaw Morcinek a Wojtěch Martinek. Zarys problematyki porównawczej* (1975), *Spoleczeństwo galicyjskie w humoreskach J. Haška* (1983), „*W czarnej krainie węgla...*” *Obraz Śląska w twórczości Andrzeja Niemojowskiego i Petra Bezruča* (1984), *K otázce pojímání literatury na Těšínsku jako literatury regionální* (1989) a další.

Důležitou součástí vědecké práce brněnské profesorky tvoří rovněž podíl na přípravě odborných, vědeckých a studijních pomůcek, jako byly u nás *Slovník polských spisovatelů*, *Slovník literárních směrů a skupin*, *Slovník literární teorie*, *Slovník polských dramatiků*, v Polsku pak mj. *Slovník badaczy literatury polskiej*, *Przewodnik Encyklopedyczny – Literatury Zachodnio i południowosłowiańskie*, byla i členkou kolektivu, který připravoval *Slovník spisovatelů Polska* (LIBRI, Praha 2000). Dodnes spolupracuje s mnoha vědeckými časopisy u nás i v Polsku, např. *Prace Polonistyczne*, *Pamiętnik Słowiański*, *Zagadnienia Rozdajów Literackich*, *Slavia*, *Česká literatura*, *Opera Slavica*, *Slavica litteraria* (X), ale také *Pamiętnik Literacki* v Londýně.

Zásluhou svých učitelů na univerzitě v Lodži a v Krakově (J. Kleiner, S. Skwarczyńska, K. Wyka, S. Pigoń, J. Trzynadłowski, H. Markiewicz) a díky systematické a detailní práci pronikla K. Kardyni-Pelikánová do hloubky problémů z dějin a teorie polské literatury, které jí zajímaly, a z pravidelných kontaktů s předními polskými vědeckými pracovišti a osobnostmi a prostřednictvím vlastních studií, recenzí a článků zprostředkovávala aktuální poznatky české polonistice. Polská bohemistika jí zase vděčí za mnohé při objevování dosud nezmapovaných problémů a zaplňování bílých míst, mnohé udělala pro studium rozvoje polsko-českých literárních vztahů, jak v romantismu, tak v pozdějších obdobích.

Profesorka K. Kardyni-Pelikánová je příkladem vědce, který peripetie svých životních osudů dokáže v profesní dráze využít. Chopila se dané příležitosti a vytěžila z dvojdomého postavení maximum pro obě strany. Její soustavné studium vztahů české a polské literatury přineslo nové pohledy na vzájemné paralely a vazby, na prolínání a ovlivňování (tematické, žánrové) v průběhu tisíciletého „sousedského“ vývoje a dalo důstojný rámec na nových principech budované česko-polské vzájemnosti. A jak svědčí jubilantčiny duševní svěžest a plány do budoucna, můžeme se těšit na další netradiční pohledy v jejích studiích a i nadále počítat s jistotou jejího odborného fundamentu.

